

KNYGŲ APŽVALGOS

Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis

Rūta Žiliukaitė, Ainė Ramonaitė, Laima Nevinskaitė, Vida Beresnevičiūtė, Inga Vinogradnaitė. Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis: kolektyvinė monografija. Vilnius: Versus Aureus, 2006. 380 p.

Monografijoje nagrinėjama Lietuvos pilietinės visuomenės būklė. Keliami klausimai, ar stipri Lietuvos pilietinė visuomenė, ar ji nori ir geba dalyvauti valdant valstybę, kontroliuoti politinę valdžią; ar Lietuvoje esama viešosios erdvės, kurioje būtų ugdomi piliečių gebėjimai mąstyti politiškai; ar pakankamai tvirtos pilietinės vertybės, būtinos tam, kad visuomenė gebėtų veikti bendrojo gėrio labui?

Atsakymo į šiuos klausimus ieškoma analizuojant kiekybinius ir kokybinius tyrimų apie Lietuvos pilietinę visuomenę duomenis. Pagrindinis kiekybinių duomenų šaltinis buvo reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa „Vertybės 2005“, atlikta rinkos ir visuomenės nuomonės tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ 2005 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais. Kokybiniai duomenys buvo surinkti dviejų tyrimų metu: „Miestelio X pilietinė visuomenė“ ir „Vilniaus miesto pilietinė visuomenė“. Jų metu buvo atlikta iš viso apie 50 giluminių interviu viename Lietuvos miestelyje ir viename Vilniaus mikrorajonų. Abu tyrimai buvo atlikti Pilietinės visuomenės instituto užsaky-

mu. Taip pat buvo naudojami kiti įvairūs viešai prieinami duomenys.

Monografiją sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje nagrinėjamos organizacijos ir pilietinė veikla (telkiamasis į organizacijas, organizacijų kiekis ir kokybė, asmeniniai tinklai), antroje – piliečių santykis su valdžia (rinkimų elgesio pokyčiai bei protesto politika), trečioje – viešosios erdvės (tarpasmeninės diskusijos apie politiką, žiniasklaidos naudojimas, žiniasklaidos kokybės aspektai), ketvirtoje – demokratinės vertybės (parama politinei bendrijai, pasitikėjimo, tolerancijos ir solidarumo vertybės, piliečių požiūris į demokratijos vertybes). Monografijos išvadose apibendrintai, susiejant visas monografijos dalis, parodomos kliūtys, trukdančios pilietinės visuomenės raidai, atskleidžiami pilietiškumo potencialo šaltiniai, pateikiamos rekomendacijos pilietinės visuomenės plėtrai.

Pagrindinė monografijos išvada yra ta, kad Lietuvos visuomenę slepia bejėgiškumo sindromas. Kitaip tariant, pagrindinė pilietinė negalia, kliudanti plėtoti pilietinę iniciatyvą Lie-

tuvoje, yra vyraujantis netikėjimas, kad kolektyviniai piliečių veiksmai gali ką nors pakeisti ar pasiekti kokių nors reikšmingų rezultatų. Viena vertus, tokia nuostata dažnai turi realų pagrindą; kita vertus, ji dažniausiai nėra pagrįsta realia dalyvavimo pilietinėje veikloje patirtimi, kitaip tariant, yra tam tikras „savime išsipildantis“ mitas. Monografijoje teigiama, kad svarbiausios sėkmingo kolektyvinio veiksmo prielaidos yra trys: 1) atviri ir platūs socialiniai tinklai, 2) bendruomeninio solidarumo nuostatos ir pilietinio dalyvavimo normos, 3) funkcionuojanti viešoji erdvė, kurioje vyksta atviras ir konstruktyvus bendrųjų reikalų svarstymas. Visose šiose srityse pastebėta nemažai problemų, kurios kliudo plėtotis pilietinės visuomenės potencialui.

Monografijoje nagrinėtos dvi viešosios erdvės sritys – tiesioginiai piliečių pokalbiai ir žiniasklaida. Remiantis tyrimais, prieita prie išvados, kad tiesioginiai pokalbiai neugdo gyventojų pilietinio mąstymo. Vienas iš veiksnių, ribojančių tokių pokalbių vertę, yra tai, kad jie vyksta tarp glaudžiais ryšiais susaistytų asmenų, vengiančių diskutuoti tarpusavyje politikos klausimais iš baimės pakenkti branginiams ryšiams. Kitas veiksnys, kliudantis plėtotis viešajai erdvei – fizinių erdvių, kuriose galėtų atsirasti viešoji erdvė bendrų reikalų svarstymui, stoka, tai aktualu tiek kaimų vietovėse, tiek miestuose.

Tarpasmeninių diskusijų trūkumo nekompensuoja ir žiniasklaida. Žiniasklaidos analizei skirti du monografijos skyriai. Skyriuje „Žiniasklaidos vartojimas ir pilietinis raštingumas“ trumpai apžvelgiama Lietuvos žiniasklaidos kaita nuo 1988 m.; analizuojamas žiniasklaidos vartojimo mastas Lietuvoje, laikraščių ir garso bei vaizdo žiniasklaidos vartojimo santykis, konkrečių žiniasklaidos priemonių vartojimo ir pasirinkimo priežastys ir mo-

tyvai; taip pat apžvelgiama, kaip vartojami vietinė žiniasklaida ir internetas. Analizuojami žiniasklaidos vartojimo ypatumai yra siejami su žiniasklaidos vaidmeniu ugdant pilietinį raštingumą. Įvairūs auditorijos tyrimų duomenys rodo, kad Lietuvos gyventojai dažniau žiūri televiziją negu skaito laikraščius. Skyriuje prieinama prie išvados, kad tokiam žiniasklaidos pasirinkimui didžiausią įtaką daro pajamos, tačiau įtakos turi ir nepakankama laikraščių pasiūlos kokybė. Analizė taip pat atskleidė kai kurias vietinės žiniasklaidos problemas – nepakankamą jos kokybę ir, ypač Vilniuje, jos vertinimą tik kaip savivaldybės ryšių su visuomene priemonę. Taip pat teigiama, kad, nepaisant geresnės internetinės žiniasklaidos kokybės, dėl palyginti nedidelio interneto paplitimo ir pasiekiamos auditorijos pobūdžio interneto žiniasklaida nesudaro tikros alternatyvos tradicinėms žiniasklaidos priemonėms.

Skyriuje „Žiniasklaidos kokybė: nepatenkinti publikos lūkesčiai“, remiantis publikuotais kitų autorių tyrimais, pateikiama lietuviškosios žiniasklaidos kokybės problemų apžvalga. Toliau, remiantis kokybinių interviu duomenimis, analizuojamas piliečių požiūris į spaudos laisvę, pasitikėjimo žiniasklaida Lietuvoje kaita ir (ne)pasitikėjimo priežastys, piliečių požiūris į žiniasklaidos kokybę, užsakovų straipsnių suvokimo ypatumai. Skyriuje prieinama prie išvados, kad Lietuvos žiniasklaida menkai atlieka demokratijos funkcijas, nesiekiamas objektyviai stebėti ir analizuoti politinio gyvenimo, padėti piliečiams susidaryti argumentuotą nuomonę apie jiems prieinamas alternatyvas, ugdyti pilietinio raštingumo. Dominuojantis neigiamas įvykių atspindėjimas bei analizės trūkumas nepateikia alternatyvų korumpuotiems politikams, neleidžia pastebėti teigiamų veiksnių ir pokyčių, neatskleidžia problemų sprendimo galimybių. Taip palaiko-

mas anksčiau minėtas bejėgiškumo jausmas ir skatinamas pasyvumas. Kartu teigiama, kad tokia žiniasklaida netenkina didelės dalies auditorijos lūkesčių – tyrimas rodo, kad Lietuvos piliečiai sugeba kritiškai vertinti žiniasklaidą ir nėra patenkinti tuo, kaip žiniasklaida tenkina jų informacinius poreikius. Todėl keliami prielaida, kad nekritiška ir politiškai neišsila-

vinusi publika yra sukurta pačios žiniasklaidos – joje pateikiamos informacijos nevisavertiškumo bei atsisakymo pripažinti auditorijos potencialą.

Autorės už monografiją buvo apdovanotos 2006 m. Lietuvos mokslų akademijos jaunųjų mokslininkų premija.

Dr. Laima Nevinskaitė